VAIDATONIŲ KAPINYNAS

Bronius DAKANIS

Vadovaujantis KPC Archeologinių vietų tyrimų, inventorizavimo ir apskaitos dokumentų rengimo programa, 2003 m. vykdyti Vaidatonių spėjamo kapinyno (AR 435; Kėdainių r.) žvalgomieji tyrimai.

Vaidatonių spėjamą kapinyną sudarė du plotai. Nustatytas ŠV jo plotas (0,34 ha dydžio) buvo Alkupio ir griovos–upelio (dabar kanalas) santakoje, upelio dešiniajame krante. Kapinyno PR plotas (0,52 ha) buvo kitame, kairiajame, minėto upelio krante, į Š nuo Alkupio santakos su Kruostu.

Archeologijos paminklo pase, užpildytame P. Rolofo 1957 m., nurodoma, kad jo centrinėje dalyje (rašoma apie ŠV plotą) pilietis Mickevičius 1951 m., ardamas žemę, išaręs dvi žalvarines apyrankes, „užmautas ant kaulo“, 16 kaukolių ir kitokių kaulų. Kaulus radėjas užkasęs, vieną apyrankę atidavęs P. Rolofui, o antroji kažkur nusimetusi. Pase rašoma, kad iki 1950 m. radimvietės P dalyje buvo imamas žvyras. Žvyrą kasant buvę rasta „rožančiaus pavidalo papuošalų“, kurie neišlikę. Pase taip pat nurodyta, jog kapinyno pakraštyje (PR plotas) Stasys Genys, ardamas lauką, 1956 m. radęs, matyt, vytinę antkaklę kilpiniais galais („žalvarinis, iš susukto drato pagamintas, papuošalas-antkaklė – jo galai užbaigti apskritimais iš to pačio drato“). Antkaklę radėjas perdavęs irgi P. Rolofui.

1975 m. kapinyną žvalgė MMT (M. Černiauskas) ir RŽPI, o 1982 m. – ta pati MMT (B. Dakanis, A. Merkevičius) ir VISCHAGI Vakarų filialas. Žvalgymo metu nustatyta kapinyno teritorija, ji kartografuota ir pažymėta riboženkliais. 1995 m. KPC (B. Dakanis, A. Strazdas) kartu su Valstybiniu žemėtvarkos institutu nustatė Vaidatonių kapinyno ir piliakalnio apsaugos zonas. 2002 m. kapinyną dėl planuojamų jo kultūrinės vertės nustatymo žvalgomųjų tyrimų dar kartą žvalgė minėtas centras (A. Strazdas, E. Ivanauskas). ŠV kapinyno ploto ariamoje Š pusėje rastas siauraašmenis pentinis kirvis ir pastebėta žmonių pavienių nedegusių kauliukų. Kapinyno PR dirvonuojančiame plote, žvalgant teritorijos paviršių su metalų ieškikliu, jokių archeologinių radinių neaptikta. Spėta, jog čia buvusi rasta antkaklė galėjo patekti iš kapinyno ŠV ploto.

Tyrimų metu spėjamo kapinyno PR plote, aukštesnių laukų iškyšulio lygiame paviršiuje, natūralioje pievoje, ištirta 2x8 m dydžio perkasa (kas du metrai paliekant po 1 m pločio tarpą). Plotas tirtas iki 50 cm gylio bei atliktas ir gilesnis įžemio kontrolinis patikrinimas. Perkasoje po armeniu, 20–40 cm gylyje, prasidėjo įžemis – molio ir molingo smėlio natūralūs sluoksniai. Archeologinių radinių neaptikta.

Spėjamo kapinyno ŠV plote, aukštesniame laukų kyšulyje, ariamos Š dalies P pakraštyje (2,5 m į Š nuo arimo P pakraščio ir 25 m į R nuo V), ištirta 2x5 m dydžio perkasa (jos viduryje paliekant 1 m pločio tarpą). Nuo tirto ploto P kryptimi prasideda lėkštas iškyšulio šlaitas – pieva (buvęs arimas) Aukupio link ir jo intako santakos. Į PV nuo perkasos iškyšulio šlaitas nusileidžia tarsi į terasą – pievą su augančiais pavieniais medeliais. Terasos V pusėje yra seniai iškastos 4 duobės, kurios da-

bar – apie 1 m gylio ir 8x14 m (ŠR) ir 7x10 m (V), 7x7 m (PV) ir 6x6 m (PR) dydžio. Čia, be abejo, ir buvo kasamas žvyras bei rasti minėti dirbiniai. Perkasa tirta iki 40 cm gylio. Joje armuo – rusva žemė su smėlio ir molio priemaiša buvo 30–38 cm storio, o giliau prasidėjo įžemis – molio ir molingo smėlio natūralūs sluoksniai. Aptikta tik žiesto puodo šukė, puošta lygiagrečių linijų ornamentu, gulėjusi tirto ploto armens apačioje, 35 cm gylyje.

Tyrimų metu metalo detektoriumi NEWFORCE R1 C.SCOPE žvalgytas rudeninis arimas. Arimo paviršiuje 25 m į Š nuo jo pakraščio (ties kapinyno teritorijos riboženkliu) ir 27 m į V nuo kanalo krašto 20 cm gylyje aptiktas siauraašmenis pentinis kirvis, o už metro nuo jo, apie 10 cm gylyje – žalvarinė juostinė apyrankė. Dar viena apyrankė – žalvarinė rankogalinė rasta pačiame armens paviršiuje, 4,5 m į Š nuo ariamo lauko galo. Be to, 8 m į Š nuo riboženklio rastas nedegęs žmogaus kauliukas.

2003 m. Vaidatonių kapinyne ištirtas bendras 28 m^2 plotas. Tirtose perkasose kapų neaptikta. Rasta ankstyva žiesto puodo šukė čia galėjo patekti iš netoli buvusios gyvenvietės. Kapinyno Š dalis yra labai apardyta, giliai suarta. Žvalgant suartą teritorijos dalį metalo detektoriumi, aptikti iš kapų išarti dirbiniai datuojami maždaug IV a. Kapinyno P dalyje, kurioje buvo kasamas žvyras, sprendžiant pagal archyvinę medžiagą, gali būti ir vėlyvesnių kapų: ten buvo rasta geriau išlikusių kaukolių bei karoliukų (?).

Tyrimų metu nustatyta kapinyno teritorija, esanti 1,3 km į V nuo Vaidatonių piliakalnio, vadinamo Žalnierka (A 360P), 0,7 km į P nuo kelio, jungiančio Kėdainių–Panevėžio kelią su Dotnuva, ir 0,15 km į ŠV nuo Kruostos ir Aukupio santakos, Aukupio kairiajame krante. Ji užima 1,18 ha plotą.

Vaidatonių kapinyną reikia įrašyti į NKVR archeologinių vietų sąrašą. Būtina kuo greičiau sustabdyti jo tolesnį arimą.

VAIDATONIAI CEMETERY

Basing on the KPC program for documentation of investigations, inventory and accounting related to archaeological sites, in 2003 the exploring archaeological investigations of the supposed cemetery of Vaidatoniai (Kėdainiai district) were carried out. The total area of 28 m^2 was investigated. In the explored area there was found a sherd from a wheelmade pot decorated by ornament of parallel lines. While exploring the area of the supposed burial ground by metal detector, archaeological artefacts from destroyed graves were collected from the ground surface (iron axe with a narrow blade and a bluntend two bronze bracelets- sash-like and cuff-shaped), datable from the 4th century. The Vaidotoniai cemetery will be recorded into NKVR.